मेधातिथिः काण्वः ।इन्द्रः । गायत्री।

प्र कृतान्यृजीषिणः कण्वा इन्द्रस्य गाथया।मदे सोमस्य वोचत॥ ८.०३२.०१

सोमस्य- रसस्य । मदे- हर्षे । ऋजीषिणः-आर्जवसम्पन्नस्य । इन्द्रस्य- ईशनाधिदैवतस्य । कृतानि वीर्याणि । कण्वाः- मन्त्रविदः । गाथया- गानेन । प्र- प्रकर्षेण । वोचत- ब्रूत ॥१ ॥

यः सृबिन्दुमनर्शनिं पिप्रुं दासमहीशुवम्।वधीदुग्रो रिणन्नपः॥ ८.०३२.०२

उग्रः- उद्गूर्णः । अपः- उदकानि । रिणन्- प्रेरयन् । सृबिन्दुम्- गतिशीलावयवयुक्तम् । सृ गतौ । बिदि अवयवे । अनर्शनिम्- बन्धनाय निष्पापनेतारम् । अर्शः पापिष्ठः । न अर्शः पापरहितः । नयतीति निः । पापरहितं बन्धनाय नयतीति अनर्शनिः । पिप्रुम्- आपूर्यमाणम् । दासम्- उपक्षपयितारम् । अहीशुवम्- सर्पबाणवन्तम् । इशुः अस्य अस्तीति इशुवः । वधीत्- अवधीत् ॥२ ॥

न्यर्बुदस्य विष्टपं वर्ष्माणं बृहतस्तिर।कृषे तदिन्द्र पौंस्यम्॥ ८.०३२.०३

बृहतः- महतः । अर्बुदस्य- मेघस्य । वर्ष्माणम्- वारकम् । विष्टपम्- स्थानम् । नि तिर- विध्य । इन्द्र । तत् । पौंस्यम्- पौरुषम् । कृषे- कुरुषे ॥३ ॥

प्रति श्रुताय वो धृषत्तूर्णाशं न गिरेरधि।हुवे सुशिप्रमूतये॥ ८.०३२.०४

गिरेरधि- मेघात् । तूर्णाशम्- उदकम् । न- इव । तूर्णाशमुदकं भवति तूर्णमश्नुते इति यास्कः । धृषत्- वृत्रधर्षकम् । सुशिप्रम्- शोभनहनुयुक्तम् । इन्द्रम् । वः- युष्मदर्थम् । ऊतये- रक्षायै । श्रुताय- श्रुत्यै । हुवे- आह्वये ॥४ ॥

स गोरश्वस्य वि व्रजं मन्दानः सोम्येभ्यः।पुरं न शूर दर्षसि॥ ८.०३२.०५

Dr. Rangaji

स त्वम्। गोः- चिद्रश्मीणाम्। अश्वस्य- प्राणानाम्। व्रजम्- बन्धने वृत्रकल्पितनिवासस्थानम्। सोम्येभ्यः- रसेन। मन्दानः- हृष्टः। शूर- समर्थ। पुरम्- पुराणि बन्धनानि। न- इव। वि दर्षसि- विदारयसि ॥५॥

यदि मे रारणः सुत उक्थे वा दधसे चनः। आरादुप स्वधा गहि॥ ८.०३२.०६

यदि। मे- मम। सुते- रसनिष्पादने। उक्थे- मन्त्रे। रारणः- रमसे। चनः- अन्नम्। दधसे- यदि ददासि। तर्हि। आरात्- दूरात्। स्वधा- अन्नेन। आ गहि- आगच्छ ॥६॥

वयं घा ते अपि ष्मसि स्तोतार इन्द्र गिर्वणः। त्वं नो जिन्व सोमपाः॥ ८.०३२.०७

गिर्वणः- गीर्भिः सम्भजनीय। इन्द्र। स्तोतारः। वयम्। ते- त्वदीयाः। स्मसि- स्याम। सोमपाः- रसनिष्पादकः। त्वम्। नः- अस्मान्। जिन्व- प्रीणय ॥७॥

उत नः पितुमा भर संरराणो अविक्षितम्। मघवन्भूरि ते वसु॥ ८.०३२.०८

उत- अपि च। नः- अस्मभ्यम्। संरराणः- रममाणः। अविक्षितम्- अक्षीणम्। पितुम्- अन्नम्। आ वह। मघवन्- सम्पद्वन्। ते- तव। वसु- सम्पत्। भूरि- प्रभूता ॥८॥

उत नो गोमतस्कृधि हिरण्यवतो अश्विनः। इळाभिः सं रभेमहि॥ ८.०३२.०९

उत- अपि च। नः- अस्मान्। गोमतः- धेनुयुक्तान् चिद्रश्मियुक्तान्। कृधि- कुरु। हिरण्यवतः- सुवर्णयुक्तान्। अश्विनः- तुरगयुक्तान् प्राणयुक्तान्। कृधि- कुरु। इळाभिः- अन्नैः। सं रभेमहि- संरब्धा बलिनो भवेम ॥९॥

बृबदुक्थं हवामहे सृप्रकरस्नमूतये। साधु कृण्वन्तमवसे॥ ८.०३२.१०

बृहदुक्थम्- महामन्त्रम्। सृप्रकरस्नम्- प्रसृतबाहुम्। साधु। कृण्वन्तम्- कुर्वन्तम्। ऊतये- रक्षायै। अवसे- तर्पणाय। हवामहे- आह्वयामः ॥१०॥

यः संस्थे चिच्छतक्रतुरादीं कृणोति वृत्रहा। जरितृभ्यः पुरूवसुः॥ ८.०३२.११

Dr. Ranganji

यः। पुरूवसुः- महाधनः। शतक्रतुः- अनन्तकर्मा इन्द्रः। वृत्रहा- आवरणबाधकः। संस्थे- युद्धे। आत्- सोमग्रहणानन्तरम्। ईम्- एतत्सर्वं वीर्यम्। कृणोति- करोति ॥११॥

स नः शक्रश्चिदा शकद्दानवाँ अन्तराभरः। इन्द्रो विश्वाभिरूतिभिः॥ ८.०३२.१२

शक्रः- शक्तः। दानवान्- दानयुक्तः। अन्तराभरः- छिद्राणामापूरकः। इन्द्रः। सः। विश्वाभिः- सर्वाभिः। ऊतिभिः- रक्षाभिः। नः- अस्मान्। आ शकत्- शक्तान् करोतु ॥१२॥

यो रायोऽवनिर्महान्त्सुपारः सुन्वतः सखा। तमिन्द्रमभि गायत॥ ८.०३२.१३

रायः- संपदाम्। अवनिः- रक्षकः। महान्- महात्मा। सुपारः- सुष्ठु पूरयिता। पार कर्मसमाप्तौ। सुन्वतः- रसं सज्जीकुर्वतः। सखा- प्रियः। तस्मै- तादृशाय। इन्द्राय। गायत- साम गायत ॥१३॥

आयन्तारं महि स्थिरं पृतनासु श्रवोजितम्। भूरेरीशानमोजसा॥ ८.०३२.१४

आयन्तारम्- नियामकम्। महि- महान्तम्। स्थिरम्- दृढम्। पृतनासु- वृत्रैर्जनितेषु युद्धेषु। श्रवोजितम्- तद्वद्धधेनूपलक्षितचिद्रश्मिमयश्रुतिजयशीलम्। ओजसा- बलेन। भूरेः- प्रभूतस्य। ईशानम्- ईश्वरम् ॥१४॥

नकिरस्य शचीनां नियन्ता सूनृतानाम्। नकिर्वक्ता न दादिति॥ ८.०३२.१५

अस्य- एतस्य। शचीनाम्- प्रज्ञानाम्। सूनृतानाम्- प्रियहितवाचाम्। नियन्ता- नियामकः। नकिः- न कोप्यस्ति। न। दादिति- स यच्छतीति। नकिः- न कोपि। वक्ता- वदति ॥१५॥

न नूनं ब्रह्मणामृणं प्राशूनामस्ति सुन्वताम्। न सोमो अप्रता पपे॥ ८.०३२.१६

सुन्वताम्- देवेभ्यो रसनिष्पादकानाम्। प्राशूनाम्- देवप्रसादं स्वीकुर्वताम्। ब्रह्मणाम्- ब्राह्मणानाम्। नूनम्- निश्चयेन। ऋणम्। न। अस्ति- भवति। सोमः- रसः। अप्रता- विस्तारभावरहितेन। न। पपे- अनुभूयते ॥१६॥

पन्य इदुप गायत पन्य उक्थानि शंसत। ब्रह्मा कृणोत पन्य इत्॥ ८.०३२.१७

Dr. Rangaji

पन्ये- स्तुत्ये। इन्द्रे। इत्- एव। उप गायत- कीर्तयत। पन्ये। उक्थानि- स्तोत्राणि। शंसत। पन्ये। ब्रह्म- उपासनम्। कृणोत- कुरुत ॥१७॥

पन्य आ दर्दिरच्छता सहस्रा वाज्यवृतः।इन्द्रो यो यज्वनो वृधः॥ ८.०३२.१८

यज्वनः- यजमानस्य। वृधः- वर्धकः। पन्यः- स्तुत्यः। इन्द्रः। वाजी- बली। अवृतः- शत्रुभिरनावृतः। शता सहस्रा- प्रभूतानि। आ दर्दिरत्- विदारितवान् ॥१८॥

वि षू चर स्वधा अनु कृष्टीनामन्वाहुवः।इन्द्र पिब सुतानाम्॥ ८.०३२.१९

आहुवः- हे आह्वातव्य। कृष्टीनाम्- प्रजानाम्। स्वधाः- आत्मधारणाः। अनु- अनुसृत्य। सु- सुष्ठु। चर। इन्द्र- परमेश्वर। सुतानाम्- निष्पन्नं रसम्। पिब- अनुभव ॥१९॥

पिब स्वधैनवानामुत यस्तुग्र्ये सचा।उतायमिन्द्र यस्तव॥ ८.०३२.२०

स्वधैनवानाम्- आत्मधारणामयान्। तुग्र्ये- उदके मूलशक्तिधारासु। सचा- सङ्गतान्। रसान्। पिब- अनुभव। उत- अपि च। इन्द्र। यः। तव- त्वदीयो रसः। अयम्- सोयं त्वदर्थं कल्पितः ॥२०॥

अतीहि मन्युषाविणं सुषुवांसमुपारणे।इमं रातं सुतं पिब॥ ८.०३२.२१

मन्युषाविणम्- क्रोधेन सुन्वन्तम्। उपारणे- अरमणे सुन्वन्तम्। अतीहि- अति आगच्छ। इमम्- एतम्। रातम्- दत्तम्। सुतम्- रसम्। पिब- अनुभव ॥२१॥

इहि तिस्रः परावत इहि पञ्च जनाँ अति।धेना इन्द्रावचाकशत्॥ ८.०३२.२२

परावतः- श्रेष्ठात् स्थानात्। इहि- आगच्छ। तिस्रः- भूर्भुवःसुवर्लोकेभ्यः। इहि। पञ्च जनान्- ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रनिषादान्। अति- अतीत्य। तदुपलक्षिततद्धर्मानतीत्येति भावः। इन्द्र। धेनाः- मन्त्रान्। अवचाकशत्- अपश्यः। दिव्यानुभवो देशकालवर्णाश्रमाद्यतीत इति भावः ॥२२॥

सूर्यो रश्मिं यथा सृजा त्वा यच्छन्तु मे गिरः।निम्नमापो न सध्र्यक्॥ ८.०३२.२३

Dr. Ranganji

सूर्यः। रश्मिम्- किरणम्। यथा। तथा। सृज- त्वमपि विसृज। मे- मम। गिरः- वाचः। त्वा- त्वाम्। पश्यन्तु। निम्नम्- प्रवणदेशम्। आपः। न- इव। सध्र्यक्- सह त्वामायच्छन्तु ॥२३॥

अध्वर्यवा तु हि षिञ्च सोमं वीराय शिप्रिणे। भरा सुतस्य पीतये॥ ८.०३२.२४

अध्वर्यो- ध्वरविरोधकर्मकाम। वीराय- समर्थाय। शिप्रिणे- हनुमत इन्द्राय। सोमम्- रसम्। सिञ्च। सुतस्य पीतये- रसानुभूतये। भर- रसमाहर ॥२४॥

य उद्नः फलिगं भिनन्न्य१क्सिन्धूँरवासृजत्। यो गोषु पक्वं धारयत्॥ ८.०३२.२५

यः। उद्नः- उदकार्थम्। फलिगम्- मेघम्। भिनत्- अभिनत्। आध्यात्मिके तु यो मूलशक्तिधारार्थं जडं बिभेद। सिन्धून्- अपः। न्यक्- अर्वाक्। अवासृजत्- विमुमोच। आध्यात्मिके तु मूलशक्तिधारा यो विमुमोच। यः। गोषु- चिद्रश्मिषु। पक्वम्। धारयत्- दधार ॥२५॥

अहन्वृत्रमृचीषम और्णवाभमहीशुवम्। हिमेनाविध्यदर्बुदम्॥ ८.०३२.२६

ऋचीषमः- दीप्त्या समः। और्णवाभम्- ऊर्णनाभिवद्ग्राहकम्। ऊर्णुरिवास्यास्तीति ऊर्णवः। अहीशुवम्- सर्पबाणवत्। इशुः अस्य अस्तीति इशुवः। वृत्रम्- आवरणम्। अहन्- जघान। हिमेन- हिमोपलक्षितोदकेन। अर्बुदम्- मेघम्। अविध्यत् ॥२६॥

प्र व उग्राय निष्टुरेऽषाळ्हाय प्रसक्षिणे। देवत्तं ब्रह्म गायत॥ ८.०३२.२७

वः- यूयम्। उग्राय- उद्गूर्णाय। निष्टुरे- शत्रून्निस्तरते। अषाळ्हाय- असह्याय। प्रसक्षिणे- प्रसहनशीलाय। देवत्तम्- देवलब्धम्। ब्रह्म- मन्त्रम्। प्र- प्रकर्षेण। गायत- कीर्तयत ॥२७॥

यो विश्वान्यभि व्रता सोमस्य मदे अन्धसः। इन्द्रो देवेषु चेतति॥ ८.०३२.२८

यः। इन्द्रः। सोमस्य अन्धसः- रसस्य। मदे- हर्षे। विश्वानि- सर्वान्। व्रता- धर्मान्। सर्वा नियतीर्वा। देवेषु। चेतति- प्रज्ञापयति ॥२८॥

इह त्या सधमाद्या हरी हिरण्यकेश्या। वोळ्हामभि प्रयो हितम्॥ ८.०३२.२९

Dr. Ranganji

इह- अत्र। त्या- तौ। सधमाद्या- सहमादकौ। हरी- प्राणतुरगौ। हिरण्यकेश्या- ज्वलत्केशौ। हितम्- स्थापितम्। प्रयः- हव्यम्। अभि- अभिलक्ष्य। वोळ्हाम्- इन्द्रं प्रापयतम्॥२९॥

अर्वाञ्चं त्वा पुरुष्टुत प्रियमेधस्तुता हरी। सोमपेयाय वक्षतः॥ ८.०३२.३०

अर्वाञ्चम्- अस्मदभिमुखम्। त्वा- त्वाम्। पुरुष्टुत- बहुभिः स्तुत। प्रियमेधस्तुता- प्रिययज्ञस्तुतौ। हरी- प्राणाश्वौ। सोमपेयाय- रसानुभूतये। वक्षतः- आवहतः॥३०॥

Dr. Ranganji